

УДК 378.011.3-051:377

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/82-2-58>**Тетяна САМУСЬ,**

orcid.org/0000-0003-1575-6989

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри професійної освіти та технології сільськогосподарського виробництва

Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

(Глухів, Сумська область, Україна) tatjana12samv@gmail.com

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті представлено результати вивчення науково-педагогічних джерел щодо сутності професійної компетентності у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання. Проаналізовані різнопланові визначення професійної компетентності майбутніх педагогів не є суперечливими, а взаємодоповнюють одне одного, акцентуючи увагу на певних сторонах феномену.

Зазначено, що в умовах модернізації професійної освіти виникає потреба в компетентних педагогах професійного навчання, здатних до реалізації творчого потенціалу, професійного зростання, самоактуалізації у професійно-педагогічній діяльності, з високим рівнем готовності до використання інноваційних педагогічних і виробничих технологій в освітньому процесі. Авторкою встановлено, що формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання має свої особливості через специфіку їхньої професійної діяльності, яка поєднує професійно-педагогічні завдання в освітній і виробничій сферах.

На основі аналізу психолого-педагогічної, наукової та методичної літератури, власного наукового пошуку сформульовано власне трактування дефініції «професійна компетентність майбутніх педагогів професійного навчання» із застосуванням методів наукового пізнання: порівняння, узагальнення, аналіз, синтез тощо.

У своєму дослідженні ми розглядаємо професійну компетентність майбутніх педагогів професійного навчання як здатність фахівця успішно провадити професійну педагогічну діяльність, що ґрунтується на основі комплексу предметно-галузевих (спеціальних), науково-педагогічних, методичних знань, умінь, практичних навичок і досвіду зі спеціалізації, потреб і мотивів самовдосконалення, морально-етичних цінностей та особистісно-професійних якостей, ціннісного ставлення до цієї діяльності, необхідних для високоефективного виконання трудових функцій у закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти.

Ключові слова: професійна компетентність, педагог професійного навчання, фахова підготовка, професійна освіта.

Tetiana SAMUS,

orcid.org/0000-0003-1575-6989

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Vocational Education and Agricultural Production Technology

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

(Hlukhiv, Sumy region, Ukraine) tatjana12samv@gmail.com

THE ESSENCE OF PROFESSIONAL COMPETENCE IN TRAINING FUTURE VOCATIONAL EDUCATION TEACHERS

The article presents the results of studying scientific and pedagogical sources concerning the essence of professional competence in training future vocational education teachers. Various analyzed definitions of professional competence for future teachers are not contradictory, but rather complement one another, emphasizing different aspects of the phenomenon.

It is noted that in the context of modernization of vocational education, there is a growing need for competent vocational education teachers who are capable of realizing their creative potential, professional growth, and self-actualization in their professional pedagogical activities. Such teachers should also be highly prepared to use innovative pedagogical and industrial technologies in the educational process. The author proves that the development of professional competence of future vocational education teachers has its own particularities due to the specifics of their professional activity, which combines professional-pedagogical tasks in both educational and industrial spheres.

Based on the analysis of psychological-pedagogical, scientific, and methodological literature, as well as the author's own scientific inquiry, a personal interpretation of the definition "professional competence of future vocational education teachers" is formulated. This includes the application of scientific research methods such as comparison, generalization, analysis, and synthesis, etc.

In this research, we consider the professional competence of future vocational education teachers as the ability of a specialist to successfully carry out professional pedagogical activities. This ability is based on a combination of subject-specific (specialized), scientific-pedagogical, and methodological knowledge, skills, practical competencies, and experience related to their specialization, as well as the needs and motives for self-improvement, moral and ethical values, personal professional qualities, and a value-based attitude toward the work. All of these are essential for the effective performance of labor functions in vocational (vocational-technical) and pre-tertiary education institutions.

Key words: professional competence, vocational education teacher, professional training, vocational education.

Постановка проблеми. Нині пріоритетними питаннями у науковому й освітньому співтоваристві є модернізація системи освіти, що вимагає ґрунтовної підготовки сучасних педагогів. Саме тому актуалізується потреба в компетентних педагогах професійного навчання, здатних до реалізації творчого потенціалу, професійного зростання, самоактуалізації у професійно-педагогічній діяльності. Одним із визначальних чинників, що забезпечує якісну професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників і фахівців галузей виробництва, є професійна компетентність педагога професійного навчання (Самусь, 2024: 440).

Аналіз досліджень. Підґрунтям дослідницького пошуку розв'язання проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання у процесі фахової підготовки стали напрацювання вчених у галузі теоретичних і методичних засад професійної освіти (А. Алексюк, В. Андрущенко, І. Бех, О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Коваленко, В. Ковальчук, В. Кремень, А. Кузьмінський, В. Курок, П. Лузан, Г. Луценко, Н. Ничкало, В. Радкевич, А. Радченко, С. Сисоєва, О. Тітова); професійної підготовки майбутніх педагогів (І. Андрошук, Л. Бірюк, С. Бурчак, С. Гончаренко, А. Гриценко, В. Ковальчук, І. Коренева, І. Пінчук, О. Столяренко, М. Хроленко).

Мета статті – на основі аналізу дефініції поняття «професійна компетентність» визначити його сутність у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання.

Виклад основного матеріалу. Дослідники Н. Ничкало і С. Гончаренко професійну компетентність розглядають як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, виокремлюючи уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію тощо (Ничкало, Гончаренко, 2000: 78).

Ми погоджуємо з визначенням В. Радкевич, яка стверджує, що професійна компетентність майбутніх педагогів професійного навчання – це інтегральна характеристика професійних і особистісних якостей фахівців, що відображає рівень їхніх знань, умінь, навичок і досвіду, достатніх

для здійснення діяльності, зв'язаної з прийняттям рішень у професійній діяльності. Професійна компетентність виявляється у здатності особи до постійного професійного зростання й підвищення кваліфікації, а також реалізації себе у професійній діяльності, критичного ставлення до результатів своєї та колективної роботи (Радкевич, 2016).

На думку І. Зязюна професійну компетентність доцільно розглядати як «сукупність знань та вмінь, що визначають: результативність праці, обсяг навичок виконання завдань професійної діяльності, комплекс знань і професійних якостей особистості, напрям професіоналізації, єдність теоретичної і практичної готовності до праці». У контексті професійної підготовки науковець трактує компетентність як здатність розв'язувати професійні задачі певного визначеного класу, що вимагає наявності реальних знань, умінь, навичок, досвіду. Дослідник звертає увагу на те, що професійна компетентність безпосередньо зв'язана з формуванням у майбутніх викладачів професійних знань на методологічному, теоретичному, методичному та технологічному рівнях, і розглядається як знання предмета, методики його викладання, педагогіки та психології. Учений наголошує на тому, що саме по собі знання предмета не може бути основою професійної компетентності педагога. Тільки особиста оцінка й розуміння педагогічної проблеми, критичний погляд на ситуацію забезпечує основу для її формування, а вже на основі цього знання предмета, його методики викладання, педагогіки та психології забезпечать формування зазначеної компетентності (Зязюн, 2008).

Актуальним є міркування В. Курок, яка, досліджуючи формування професійної компетентності у педагогів професійного навчання будівельного профілю, розглядає поняття професійна компетентність як «динамічну комбінацію знань, умінь і практичних навичок, поглядів, ставлення, досвіду, способів мислення, цінностей, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та подальшу освітню діяльність, передбачає її наслідки і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» (Курок, 2019: 43).

Заслугове на увагу думка дослідників Н. Брюханової, О. Коваленко, О. Мельниченко, які стверджують, що професійна компетентність викладача технічних дисциплін характеризує особистість як таку, що має досить високий ступінь гнучкості умінь і глибоке розуміння сутності процесів, що вивчаються, та явищ дійсності, володіє окремими групами досвідних надбань стосовно тих чи тих напрямів здійснення професійної педагогічної діяльності (Коваленко, Брюханова, Мельниченко, 2007: 144).

Досліджуючи проблему професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, Р. Гобатюк стверджує, що «професійна підготовка для ЗВО, який готує майбутніх педагогів професійного навчання (за спеціалізаціями), часто отожднюється з терміном «професійно-педагогічна підготовка». Фактично, останній указує лише на особливу фахову спрямованість професійної підготовки, що здійснюється в навчальних закладах. Тобто професійна підготовка є поняттям більш широким» (Гобатюк, 2012: 184).

Дещо іншої концепції у трактуванні професійної компетентності дотримуються В. Лозовецька, О. Савченко, О. Чернишов та ін. Так В. Лозовецька потрактовує це поняття через сформованість умінь міркувати й оцінювати професійні ситуації і проблеми; творчий характер мислення, прояви ініціативи у виконанні виробничих завдань; усвідомлення розуміння особистої відповідальності за результати праці (Лозовецька, 2008). Професійну компетентність О. Савченко розглядає крізь призму готовності та спроможності, наголошуючи, що вона є готовністю до виконання фахово-спрямованої діяльності та спроможністю майбутнього педагога до виконання своїх професійних обов'язків (Савченко, 2010). Вивчаючи особливості педагогічної майстерності майбутніх педагогів та майстрів виробничого навчання, О. Чернишов зазначає, що проявом педагогічного таланту є саме професійна компетентність як єдність теоретичної і практичної готовності до педагогічної і творчої діяльності. Науковець слушно зауважує, що вона характеризує рівень професіоналізму майбутнього фахівця (Чернишов, 1993: 52).

Ураховуючи своєрідність професійної підготовки майбутніх педагогів закладів професійної освіти, С. Ткачук, М. Мілохіна, І. Левинська до структури професійної компетентності відносять спеціальний, соціальний, особистісний та індивідуальний компоненти. Спеціальний компонент включає до свого складу володіння на достатньому рівні професійною діяльністю, що виражається у здатності фахівця проєктувати власний

подальший професійний розвиток. Соціальний компонент передбачає володіння груповою професійною діяльністю та прийнятими в галузі прийомами професійного спілкування, соціальною відповідальністю. Особистісний компонент передбачає володіння прийомами особистісного самовираження й саморозвитку. Індивідуальний компонент характеризується готовністю до професійного росту, умінням раціональної організації власної діяльності, що виражається в оволодінні прийомами індивідуального розвитку та самореалізації у професійній галузі (Ткачук, 2018).

Науковиця О. Кошук професійну компетентність трактує як «інтегративну властивість особистості, що виявляється в діяльності, поведінці та вчинках майбутнього фахівця й передбачає його готовність і здатність кваліфіковано виконувати свої професійні функції, ефективно розв'язувати соціально-виробничі ситуації за рахунок збалансованого поєднання комплексу знань, умінь, потреб і мотивів самовдосконалення, морально-етичних цінностей і необхідних особистісно-професійних якостей». У цьому контексті під особистісно-професійними якостями майбутнього інженера з механізації сільського господарства вона розуміє: міцне фізичне здоров'я, інтерес до техніки, технічна кмітливність, творче ставлення до роботи, точний окомір, швидка реакція, технічне мислення, аналітичний розум, оригінальність мислення, здатність до концентрації уваги, організаторські здібності, наполегливість і цілеспрямованість, екологічна культура, відповідальність (Кошук, 2019: 51).

На думку Т. Сулими, в основу компетентності педагога професійного навчання покладено всебічну підготовленість до реалізації сучасних завдань підготовки кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Ураховуючи це, вона трактує професійну компетентність педагога професійного навчання будівельного профілю як «інтегральне особистісно-професійне утворення, що поєднує ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний, творчий компоненти, професійно важливі якості та досвід педагогічної діяльності в закладах профтехосвіти». Авторка зауважує, що для ефективного здійснення своїх функцій педагог має бути готовим до розв'язання педагогічних і фахових завдань під час освітнього процесу, тобто володіти високим рівнем професійної компетентності. Т. Сулима стверджує, що професійна компетентність – це «володіння професійними знаннями та уміннями; наявність ціннісних орієнтацій; культури, що виявляється в мовленні,

спілкуванні; ставленні до себе, до своєї професійної діяльності та її здійснення». Зазначимо, що до складу вищезазначеної компетентності авторка відносить окрім знань, умінь, ще й мотиви діяльності майбутнього фахівця, стиль комунікації з людьми, загальну культуру, здібності до розвитку творчого потенціалу, професійно-значущі якості особистості (Сулима, 2014: 14).

Досліджуючи розвиток професійної компетентності викладачів спеціальних дисциплін закладів профтехосвіти у системі післядипломної освіти, Л. Шевчук розглядає професійну компетентність викладача спеціальних дисциплін як достатню обізнаність із культурою різноманітних видів освітньої діяльності, що дозволяє йому використовувати засоби свого предмета цілеспрямовано формувати й розвивати творчу особистість здобувачів освіти (Шевчук, 2001).

Досліджуючи компетентність педагога як основу його професійної майстерності, О. Раковець і С. Раковець визначають професійну компетентність педагога як комплексне поняття, яке ґрунтується на професійних педагогічних знаннях, уміннях, навичках, готовності до складної педагогічної діяльності, а також низки таких професійно важливих особистісних якостей, як: мобільність, комунікабельність, толерантність, креативність, урівноваженість, чуйність, доброзичливість, прагнення до самопізнання, саморозвитку, самореалізації тощо (Раковець О., Раковець С., 2021: 50).

Результати аналізу теоретико-методологічних інформаційних джерел свідчать, що трактування вченими поняття професійна компетентність з погляду професійно-освітнього підходу безпосередньо зв'язується з рівнями освіченості майбутнього фахівця. Так, на думку О. Пометун, професійна компетентність відображає об'єктивні можливості фахівця. Професійну компетентність вона визначає як «...міру можливості підготовленого фахівця виконувати конкретні роботи, що відповідають конкретній кваліфікації» (Пометун, 2004: 66).

Формування професійної компетентності студентів педагогічних закладів освіти науковці зв'язують зі здатностями майбутніх фахівців, розглядаючи її як комплекс професійно значущих якостей і властивостей особистості, що забезпечують здатність до самореалізації у процесі професійної діяльності, зокрема:

– властивість особистості, що виявляється в здатності до педагогічної діяльності; єдність теоретичної і практичної готовності педагога до здійснення педагогічної діяльності, спроможність

результативно діяти, ефективно розв'язувати стандартні й проблемні ситуації, що виникають у педагогічній діяльності (О. Матеюк);

– ціннісні орієнтації, фахові й функціональні знання, уміння й навички та особистісні якості, спрямовані на досягнення ефективного результату у професійній діяльності (Н. Мельник).

Під професійною компетентністю сучасного педагога в системі післядипломної педагогічної освіти В. Саюк розуміє суттєві компетентності, які має формувати педагог. Вони охоплюють здатність аналізувати педагогічні ситуації, шукати нову інформацію та розуміти психологічні аспекти особистості студентів. У своєму дослідженні вчений обґрунтовує значення проєктного складника, висвітлюючи його здатність ефективно доводити знання до студентів. Автор наголошує, що професійна компетентність викладача університету є сукупністю якостей, які дозволяють йому розв'язувати складні практичні завдання, що виникають у сфері освітньої діяльності (Саюк, 2012).

Визначаючи професійну компетентність як інтегровану характеристику особистості фахівця, Л. Мороз розуміє наявність необхідного для успішної реалізації професійної діяльності комплексу ставлень, цінностей, знань, умінь і навичок, що проявляються у спроможності сприймати індивідуальні професійні й соціальні потреби; у забезпеченні соціальної і професійної самореалізації в умовах ринкових відносин; у можливості професійного самовдосконалення протягом усього життя (Мороз, 2007: 33).

В. Лозовецька зазначає, що компетентність фахівця зумовлена особливістю його професійної діяльності і включає передовсім професійні знання, вміння й навички, досвід роботи у певній галузі виробництва, соціально-комунікативні та індивідуальні здібності особистості щодо забезпечення самостійності у здійсненні професійної діяльності (Лозовецька, 2009: 146).

Здійснивши узагальнення результатів теоретико-методологічного аналізу визначення «професійна компетентність педагога», І. Драч виокремила його сутнісні ознаки, зокрема:

– компетентність відображає здатність викладача успішно виконувати функції та відповідно діяти в будь-яких ситуаціях, що виникають під час здійснення професійної діяльності;

– професійна компетентність педагога формується і виявляється в діяльності;

– професійна компетентність передбачає оволодіння певними здатностями відповідно до педагогічної діяльності;

– рівень професійної компетентності педагога залежить від професійних функцій, згідно з якими він може розв'язувати професійні завдання;

– компетентність виступає засобом реалізації особистісних смислів педагога;

– професійна компетентність педагога характеризує його готовність і здатність до саморозвитку в умовах постійно мінливого суспільства.

І. Драч розглядає професійну компетентність як здатність до виконання педагогічної діяльності на основі інтеграції теоретичних і практичних знань, умінь, особистісного досвіду, особистісних цінностей і професійнозначущих якостей (Драч, 2015: 127).

О. Потапчук наголошує, що інженер-педагог повинен володіти педагогічними і спеціальними знаннями, здійснювати навчально-виробничу й організаційно-методичну діяльність із професійної підготовки учнів у системі професійної (професійно-технічної) освіти, а також кваліфікованих робітників на виробництві, тому підготовка інженерів-педагогів повинна бути єдиною системою, кожна з підсистем якої включає обидва наскрізні компоненти освіти: педагогічний та інженерний (Потапчук, 2024: 74).

Вивчаючи вимоги до педагога професійного навчання, Т. Яковенко під діяльністю сучасного педагога професійного навчання розуміє «комплексний інтегративний вид професійно-педагогічної діяльності, який включає взаємозв'язані професійно-педагогічний, виробничий, науково-дослідний, організаційно-управлінський, експериментальний, експертно-консультаційний, впроваджувальний, комерційний види діяльності педагога професійного навчання у поєднанні з діяльністю із освоєння, використання, розроблення й поширення нововведень у галузі педагогічних технологій, інноваційних форм організації й управління освітнім процесом, професійної спеціалізації в суміжних галузях, спрямований на забезпечення особис-

тисного розвитку та підвищення якості професійної освіти завдяки розробленню й застосуванню техніко-технологічних, педагогічних, організаційно-управлінських, соціально-економічних нововведень у процесі професійної підготовки майбутніх робітників і фахівців (Яковенко, 2013: 83).

На думку А. Радченко «професійна компетентність не зводиться до знань і вмінь в кількісному відношенні. Бути компетентним – значить уміти реалізовувати знання, застосовувати досвід, волю і емоційний стан для розв'язання проблем у конкретних обставинах. Але без знань і особистого досвіду діяльності набуття ключових компетентностей неможливе. Більш того, набуття компетентностей залежить від активності, свідомого ставлення до різних видів діяльності (праці, навчання тощо)» (Радченко, 2006).

У своєму дослідженні ми розглядаємо професійну компетентність майбутніх педагогів професійного навчання як здатність фахівця успішно провадити професійну педагогічну діяльність, що ґрунтується на основі комплексу предметно-галузевих (спеціальних), науково-педагогічних, методичних знань, умінь, практичних навичок і досвіду зі спеціалізації, потреб і мотивів самовдосконалення, морально-етичних цінностей та особистісно-професійних якостей, ціннісного ставлення до цієї діяльності, необхідних для високоєфективного виконання трудових функцій у закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти.

Висновки. Отже, результати вивчення науково-педагогічних джерел з досліджуваної нами проблеми засвідчили, що вчені демонструють різні підходи до трактування поняття «професійна компетентність». Проаналізовані різнопланові визначення професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання не є суперечливими, а взаємодоповнюють одне одного, акцентуючи увагу на певних сторонах феномену.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Самусь Т. В. Фахова підготовка майбутніх педагогів професійного навчання та напрями її модернізації. *«Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка»)»*: журнал. 2024. № 9 (37) 2024. С. 440 – 452.
2. Професійна освіта: Словник: навч. посібник. Укладачі С. У. Гончаренко та ін. За ред. Н. Г. Ничкало. К. : Вища шк., 2000. 273 с.
3. Радкевич В. Теоретичні та методичні засади розвитку професійної освіти і навчання: результати, проблеми, перспективи. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2016. № 11. С. 5 – 22.
4. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. Київ; Черкаси: УНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
5. Курок В. П., Литвинова Н. В. Професійна компетентність майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю: теорія і практика формування в процесі виробничої практики: монографія. Суми, 2019. 252 с.

6. Теоретичні засади професійної педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів в контексті приєднання України до Болонського процесу : монографія / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, О. О. Мельниченко. Харків : УПА, 2007. 162 с.
7. Горбатюк Р. Теоретичні основи моделювання системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 2012. № 11. С. 184 – 190.
8. Лозовецька В. Т. Професійна компетентність. *Енциклопедія освіти*. Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
9. Савченко О. П. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі. *Педагогічні видання. Е-журнал «Педагогіка і наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку»*. 2010. С. 16 – 23.
10. Чернишов О. І. Педагогічний талант інженера-педагога (Професійно-технічна освіта). *Рідна школа*. 1993. № 1. С. 51 – 54.
11. Ткачук С. І. Компетентнісний підхід як основа професійної підготовки інженерів-педагогів харчового профілю у вищих педагогічних навчальних закладах. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, Вип. 50. 2018. С. 384 – 387.
12. Кошук О. Б. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців із агроінженерії : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / наук. конс. Вікторова Леся Вікторівна; Київ, 2019. 676 с.
13. Сулима Т. С. Формування професійної компетентності майбутнього педагога професійного навчання будівельного профілю: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / наук. кер. Сушенцева Лілія Леонідівна; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ, 2014. 25 с.
14. Шевчук Л. І. Розвиток професійної компетентності викладачів спеціальних дисциплін закладів профтехосвіти у системі післядипломної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. К., 2001. 398 с.
15. Раковець О., Раковець С. Компетентність педагога як основа його професійної майстерності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 1 (105). 2021. С. 50 – 60.
16. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики*. К. : К. І. С., 2004. 112 с.
17. Саюк В. І. Професійна компетентність як основа розвитку сучасного викладача в системі післядипломної педагогічної освіти. *Нова педагогічна думка*. 2012. №3 (71). С. 57 – 61.
18. Мороз Л. І. Професійно-психологічний тренінг у становленні особистості фахівця (на прикладі працівників ОВС). К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ.; Івано-Франківськ: Надвірнянська друкарня, 2007. 311 с.
19. Лозовецька В. Т. Психолого-педагогічні засади професійної підготовки фахівця в сучасних умовах ринку праці. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : тези доповідей звітної науково-практичної конференції*, Харків, 22–23 квітня 2009 р. Харків, 2009. С. 14 – 16.
20. Драч І. І. Компетентнісно орієнтовані завдання як важливий чинник формування професійної компетентності майбутніх фахівців. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 44. С. 127 – 134.
21. Потапчук О. Педагогічне моделювання системи підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю в умовах цифрового суспільства. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Вип. 182(26), 2024. С. 74 – 79.
22. Яковенко Т. В. Вимоги до педагога професійного навчання нової генерації. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 4. С. 83 – 90.
23. Радченко А. Є. Професійна компетентність учителя. Х. : Основа, 2006. 128 с.

REFERENCES

1. Samus T. V. (2024). Fakhova pidhotovka maibutnix pedahohiv profesiinoho navchannia ta napriamy yii modernizatsii [Professional training of future teachers of vocational education and directions of its modernization]. *Nauka i tekhnika sohodni (Serii «Pedahohika») – Teacher education: theory and practice*. 9, (37), 440 – 452 [in Ukrainian].
2. Honcharenko S. U. (2000). Profesiina osvita [Professional education]. Slovyk: navch. posibnyk. Ukladachi ta in. Za red. N. H. Nychkalo. Kyiv : Vyshcha shk. [in Ukrainian].
3. Radkevych V. (2016). Teoretychni ta metodychni zasady rozvytku profesiinoi osvity i navchannia: rezultaty, problemy, perspektvy [Theoretical and methodological principles of professional development in education and training: results, problems, prospects]. *Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy. Profesiina pedahohika. – Scientific Bulletin of the Institute of Vocational and Technical Education of the National Academy of Sciences of Ukraine. Professional Pedagogy*, 11, 5 – 22 [in Ukrainian].
4. Ziaziun I. A. (2008). Filosofia pedahohichnoi dii [Philosophy of pedagogical action]. Kyiv; Cherkasy: Bohdana Khmelnytskyi UNU [in Ukrainian].
5. Kurok V. P., Lytvynova N. V. (2019). *Profesiina kompetentnist maibutnix pedahohiv profesiinoho navchannia budivelnoho profilu: teoriia i praktyka formuvannia v protsesi vyrobnychoi praktyky [Professional competence of future teachers of vocational training in the construction sector: theory and practice of formation in the process of production practice]*. Sumy [in Ukrainian].
6. Kovalenko O. E., Briukhanova N. O., Melnychenko O. O. (2007). *Teoretychni zasady profesiinoi pedahohichnoi pidhotovky maibutnix inzheneriv-pedahohiv v konteksti pryiednannia Ukrainy do Bolonskoho protsesu [Theoretical founda-*

tions of professional pedagogical training of future engineering teachers in the context of Ukraine's accession to the Bologna Process]. Kharkiv [in Ukrainian].

7. Horbatiuk R. (2012). Teoretychni osnovy modeliuвання systemy profesiinoi pidhotovky maibutnikh inzheneriv-pedahohiv kompiuternoho profilu [Theoretical foundations of modeling the professional training system for future computer engineering teachers]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. – Teacher education: theory and practice*, 11, 184 – 190 [in Ukrainian].

8. Lozovetska V. T. (2008). Profesiina kompetentnist. Entsyklopediia osvity [Professional competence. Encyclopedia of education]. Akad. ped. nauk Ukrainy ; holov. red. V. H. Kremen. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

9. Savchenko O. P. (2010). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniy vyshchii shkoli [Competency-based approach in modern higher education]. *Pedahohichni vydannia. E-zhurnal «Pedahohika i nauka: istoriia, teoriia, praktyka, tendentsii rozvytku»*. – *Pedagogical publications. E-journal «Pedagogy and Science: History, Theory, Practice, Development Trends»*, 16 – 23 [in Ukrainian].

10. Chernyshov O. I. (1993). Pedahohichniy talant inzhenera-pedahoha (Profesiino-tekhnichna osvita) [Pedagogical talent of an engineer-teacher (Vocational and technical education)]. *Ridna shkola*. 1, 51 – 54 [in Ukrainian].

11. Tkachuk S. I. (2018). Kompetentnisnyi pidkhid yak osnova profesiinoi pidhotovky inzheneriv-pedahohiv kharchovoho profilu u vyshchikh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh [Competency-based approach as the basis for professional training of food engineering teachers in higher pedagogical educational institutions]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, (50), 384 – 387 [in Ukrainian].

12. Koshuk O. B. (2019). Teoretychni i metodychni zasady formuvannya profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv iz ahroinzhenerii [Theoretical and methodological principles of forming professional competence of future specialists in agricultural engineering]: dys. ... d-ra. ped. nauk: 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity / nauk. kons. Viktorova Lesia Viktorivna; M-vo osvity i nauki Ukrayini. Kyiv [in Ukrainian].

13. Sulyma T. S. (2014). Formuvannya profesiinoi kompetentnosti maibutnoho pedahoha profesiinoho navchannya budivelnoho profilu [Formation of professional competence of a future teacher of vocational training in the construction sector]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity / nauk. ker. Sushentseva Liliia Leonidivna; In-t ped. osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy. Kyiv [in Ukrainian].

14. Shevchuk L. I. (2001). Rozvytok profesiinoi kompetentnosti vykladachiv spetsialnykh dystsyplin zakladiv profitekhosvity u systemi pislidyplomnoi osvity [Development of professional competence of teachers of special disciplines of vocational education institutions in the postgraduate education system]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity. Kyiv [in Ukrainian].

15. Rakovets O., Rakovets S. (2021). Kompetentnist pedahoha yak osnova yoho profesiinoi maisternosti [Teacher competence as the basis of his professional skills]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii. – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. 1, (105), 50 – 60 [in Ukrainian].

16. Pometun O. I. (2004). Dyskusiiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnoho pidkhodu v ukrainskii osviti [Discussion of Ukrainian teachers on the issues of introducing a competency-based approach in Ukrainian education]. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniy osviti : svitovy dosvid ta ukrainski perspektyvy : biblioteka z osvithnoi polityky. – Competent pidkhid in contemporary education: world experience and Ukrainian perspectives: library of educational policy*. Kyiv : K. I. S. [in Ukrainian].

17. Saiuk V. I. (2012). Profesiina kompetentnist yak osnova rozvytku suchasnoho vykladacha v systemi pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity [Professional competence as the basis for the development of a modern teacher in the system of postgraduate pedagogical education]. *Nova pedahohichna dumka. – New pedagogical thought*. 3, (71), 57 – 61 [in Ukrainian].

18. Moroz L. I. (2007). Profesiino-psykholohichniy treninh u stanovlenni osobystosti fakhivtsia (na prykladi pratsivnykiv OVS) [Professional and psychological training in the development of a specialist's personality]. Kyiv: nats. un-t vnutr. sprav.; Ivano-Frankivsk: Nadvirnianska drukarnia [in Ukrainian].

19. Lozovetska V. T. (2009). Psykholoho-pedahohichni zasady profesiinoi pidhotovky fakhivtsia v suchasnykh umovakh rynku pratsi [Psychological and pedagogical principles of professional training of a specialist in modern labor market conditions]. *Naukovo-metodychne zabezpechennia profesiinoi osvity i navchannya : tezy dopovidei zvitnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. – Scientific and methodological support of vocational education and training: abstracts of reports of the reporting scientific and practical conference*, Kharkiv, 14 – 16 [in Ukrainian].

20. Drach I. I. (2015). Kompetentnisno oriientovani zavdannya yak vazhlyvyi chynnyk formuvannya profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv [Competency-oriented tasks as an important factor in the formation of professional competence of future specialists]. *Pedahohika formuvannya tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitniy shkolakh. – Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and general education schools*, (44), 127 – 134 [in Ukrainian].

21. Potapchuk O. (2024). Pedahohichne modeliuвання systemy pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv kompiuternoho profilu v umovakh tsyfrovoho suspilstva [Pedagogical modeling of the system of training future computer specialists in the digital society]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka. – Bulletin of the National University "Chernihiv Collegium" named after T. G. Shevchenko*, Vols. 182(26), 74 – 79 [in Ukrainian].

22. Yakovenko T. V. (2013). Vymohy do pedahoha profesiinoho navchannya novoi heneratsii [Requirements for a new generation of vocational training teachers]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemamy. – Theory and practice of social systems management*, 4, 83 – 90 [in Ukrainian].

23. Radchenko A. Ye. (2006). Profesiina kompetentnist uchytelia [Teacher professional competence]. Kharkiv : Osнова [in Ukrainian].